

Verslag van de boerderij in 1918.

De eerste dagen van Jan. bleven afwisselend met dooi, sneeuw en matige vorst. Nu en dan viel er vrijwat sneeuw. De wegen zijn zeer slecht, soms onbegaanbaar, hetzij door sneeuw of gladheid.

De geallieerden hebben het aanbod der centralen, om over den vrede te onderhandelen, afgewezen, zoodat thans eene afzonderlijke onderhandeling tusschen de centralen en Rusland zal plaats hebben.

Altijd sneeuw, soms veel sneeuw en dan weer regenachtig. De wegen zijn steeds slecht, er wordt met asresleden gereden. Den 19^{den} Jan. sterke dooi met regen. Alle sneeuw verdwijnt spoedig, behalve in de slooten en kanalen, waardoor het water niet weg kan, en daardoor de wegen en laaggelegen landerijen onder water staan, zelfs huizen staan in water en dringt naar binnen (b.v. oostzijde polderweg bij den Amstel). Bewaarplaatsen van aardappelen, zooals onder de bedden, gewoonte is bij velen, loopen vol en de woonvertrekken er bij hier en daar. Gelukkig duurt deze toestand slechts één dag. Reeds den 20sten is het water weer dalende en bleef het de volgende dagen kalm, sterk droogend, zonder regen, hetgeen tot einde Jan. aanhield. Het was toen prachtig weer. Den 31sten Jan. en volgende dagen matige vorst. Den 5^{den} Februari was het weer dooi, met kalmen wind, terwijl er den 6^{den} regen viel met nu en dan vrijwat wind.

De vredesonderhandelingen met Rusland worden belemmerd door de revolutionairen aldaar en zullen worden afgebroken, behalve Oekraïne, het zuidelijk deel van Rusland aan de zwarte zee, hetgeen zich van Groot Rusland heeft afgescheiden. Groot Rusland met Moskou en Petersburg (Petrograd) verkeerden in hopeloozen, anarchistischen toestand. Den 4^{den} Febr. oproer in Groningen, Amsterdam, Rotterdam en den Haag. Vooral in Groningen nam het een ernstig karakter aan.

Februari gaf verder vele mooie dagen. Nu en dan matige vorst met weinig neerslag. Den 17^{den} eenige dagen vriezend, zoodat de slootjes dicht voren, doch den 21sten was het weer dooi. Het bleef thans kalm met vooral overdag prachtig weer tot Maart. Begin Maart was opnieuw vorstig met erg koude N.O. wind

Historische Context bij deze pagina

Dit document is historisch ontzettend rijk, omdat H. Allersma hier de harde Groningse landbouwpraktijk direct koppelt aan de grote wereldpolitiek van de Eerste Wereldoorlog:

- **Vredesbesprekingen & Rusland:** Allersma schrijft hier over de turbulente periode rond de Russische Revolutie. Begin 1918 vonden de onderhandelingen plaats die leidden tot de Vrede van Brest-Litovsk (maart 1918), waarbij de Centrale Mogelijkheden (o.a. Duitsland) een aparte vrede sloten met de nieuwe Bolsjewistische regering in Rusland.
- **Oproer in Groningen:** De auteur refereert aan de felle sociaaleconomische onrust en distributierellen (het zogenaamde 'aardappeloproer' of de 'hongeroproeren') in de winter van 1918. Door schaarste en rantsoenering tijdens de oorlogsjaren braken er begin februari hevige protesten en plunderingen uit in de grote steden, waaronder de stad Groningen.

- **Aardappels onder het bed:** Een prachtig sociaal-historisch detail. Om te voorkomen dat de wintervoorraad aardappelen in de onverwarmde kelders of schuren bevroor, bewaarden veel Groningers de piepers binnenshuis op de warmste plekken: letterlijk in bakken onder de bedsteden of bedden.

Na de afbreking der vredesonderhandelingen met Rusland ging Duitsland direkt over, om de leiders aldaar tot rede te brengen. De inlandsche toestand der grensstreken was van dien aard, dat het volk den Duitschers te hulp riep, zelfs smeekte. Binnen korten tijd was een groot deel der streken van de roode garde gezuiverd en werd het nog bestaande Russische leger uit elkaar gejaagd, zoodat de heeren in 't laatst van Februari den vrede aan Duitschland aanboden, onder alle omstandigheden. Ook Roemenië is thans genoodzaakt eenen voor hen onaangenaamen vrede te sluiten. Wel spartelen ze thans nogal tegen, doch 't zal hen niet baten. Vele Russische troepen loopen naar de centralen over. De machteloosheid van Rusland geeft Japan in overweging om thans Siberië te bezetten, zoo het heet, om Duitschlands macht te stuiten, doch tevens om zelf een slag te slaan. Deze omstandigheid is Engeland en Amerika maar half naar 't zin. Ze zien in dat dit een gevaarlijken toestand kan worden voor hen. In België, Frankrijk en Italië is geen verandering gekomen, doch door het vrij worden der oostersche troepen worden aldaar spoedig ernstige gebeurtenissen verwacht. Ook van andere zijde worden vooral uit Amerika groote troepenmassa's aangevoerd. Den 6^{den} Maart is de vrede met Roemenië geteekend.

De droogte met matige vorst houdt aan. De grond vriest droog, zoodat spoedig tot zaaien kan worden overgegaan. Den 11^{den} Maart, onder prachtige omstandigheden begonnen te erwt- zaaien [erwten zaaien]. De heele week bleef het zeldzaam mooi weer. De grond is prachtig te bewerken. Er wordt veel gezaaid en daarbij vele perceelen extra bewerkt, hetgeen na den slechten, natteren en herfst van 't vorige jaar goed te pas komt. De bodem is meer of minder vuil geworden.

De wereldstrijd concentreert zich thans in hoofdzaak naar het westfront (België en Frankrijk). Onze positie wordt steeds drukkender. Den 14^{den} Maart een ultimatum van de geallieerden aan onze regeering om voor den avond van den volgenden dag toe te stemmen, dat onze schepen in Amerika worden afgestaan bestaande in 67 van de grootste handelsbooten en passagiersstoomers, tezamen pl.m. 400.000 tonnenmaat. Onze regeering stemt onder zekere voorwaarden in dien monsterachtigen eisch toe, doch ook daarmede neemt Amerika geen genoegen. Eenige dagen later gaat Engeland tot denzelfden maatregel over. Den 22sten Maart begint de grootste veldslag die ooit aanschouwd is, in België en

Historische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma toont zich op deze pagina een vlijmscherp volger van de geopolitieke escalaties in de slotfase van de Eerste Wereldoorlog:

- **Eis van de Nederlandse koopvaardijvloot:** De passage over het "monsterachtigen eisch" verwijst naar een zeer ingrijpende historische gebeurtenis voor het neutrale Nederland. In maart 1918 claimden Groot-Brittannië en de Verenigde Staten via het zogenaamde *Angarierecht* (rekwisitie) beslag op alle Nederlandse koopvaardijschepen die in hun havens

lagen. Dit leidde tot enorme diplomatieke spanningen in Nederland, dat klem zat tussen de geallieerden en Duitsland.

- **De grootste veldslag:** Allersma doelt hier op het begin van het Duitse *Kaiserschlacht* (het Lenteoffensief) dat op 21 maart 1918 losbarstte aan het Westfront. Dit was de allerlaatste en gigantische poging van de Duitsers om door de geallieerde linies heen te breken voordat de Amerikaanse troepenmassa's in te grote getale de overhand zouden krijgen.
- **Vrede met Roemenië:** De auteur noteert correct de ondertekening van de (voorlopige) Vrede van Buftea op 5/6 maart 1918 tussen Roemenië en de Centrale Mogelijkheden.

Noord-Frankrijk. Den eersten dag slaan de Duitsers een grooten deuk in het geallieerdenfront. Vooral het Engelsche leger heeft veel geleden in de volgende dagen.

De laatste dagen van Maart waren prachtig. Nu en dan iets mottig, doch groeizaam. Het eerste gezaaide koren komt reeds te voorschijn. 't Zaaïen is, uitgezonderd vlas en bieten, afgeloopen. Het winterkoren is zeer onregelmatig. De oudste en de jongste perceelen ontwikkelen zich goed. De perceelen, welke den vorigen herfst juist voor de stortregens gezaaid zijn, zijn middelmatig tot slecht. De meeste dezer perceelen moeten of herzaaid of bijgezaaid worden. De klavers (roode) zijn grootendeels verloren, de witte klaver is middelmatig of eveneens slecht. Vele perceelen koolzaad zijn eveneens waardeloos, vooral de stoppelkool, waarvan meer dan de helft moet worden omgeploegd. Ook de eerste week van April is nattig met onweersbuien, daarbij echter zeer groeizaam.

Het Duitse offensief is tegen half April tot staan gekomen en bleef het tot den 2^{den} rustig. Alstoen volgde opnieuw een geweldigen aanval der Duitsers, die echter op zeer verwoeden tegenstand stuitte. Wel zijn nog geene belangrijke plaatsen genomen, of hadden ingrijpende, invloedrijke daden plaats gehad, doch steeds dringen de Duitsers verder op, zoodat de positie der geallieerden steeds kritieker wordt.

Het weer houdt zich goed. Wel niet sterk drogend, doch geen regen en daarbij groeizaam. Den 16^{den} April vrij erge onweersbui met veel regen. Hierdoor wordt het kouder met drogende wind uit het N. en O. De grond is korstig geworden. De groenlanden staan er goed voor. Hier en daar loopt reeds vee en jonge paarden buiten. Opnieuw volgden weer onweersbuien, die plaatselijk hier en daar vrijwat regen brachten. In hoofdzaak is het echter goed drogend met steeds N. en N.O. wind. Tot begin Mei blijft het steeds drogend. Alle zomer- en winterkoren wordt geschoffeld en veel geëgd, waardoor met het gunstige weer veel zoneronkruid wordt vernietigd. Den 9^{den} Mei viel er met een onweersbui vrijveel regen, hetgeen met het milde weer den groei nog verhoogde. Hierop volgde droogte met zeer warme dagen. Den 17^{den} Mei zelf tot 80° Fahr. Ook nu weer volgden onweersbuien, waarvan we hier slechts weinig regen kregen. Het is echter vrijwel koeler geworden, met drogenden wind uit het N. Het droogt steeds door. Slechts in de 2de week van Juni een paar halve dagen iets regenachtig, doch den 15^{den} Juni opnieuw stormende wind en sterk drogend.

Op het oorlogsveld is de toestand nog steeds onbeslist. Wel hebben de

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

- **Het Lenteoffensief (Kaiserschlacht) vervolgd:** Allersma beschrijft heel treffend de opeenvolgende fasen van het grote Duitse slotoffensief in Frankrijk. De breuk in het Britse front waar hij over spreekt, was *Operatie Michael*. Het stuiten en de hernieuwde aanval in april verwijst naar *Operatie Georgette* (de Slag aan de Leie), waarbij de Britten inderdaad met hun rug tegen de muur stonden.
- **Landbouwschade door extreme herfstregen:** De opmerking dat het winterkoren en het koolzaad deels verloren zijn gegaan door stortregens in het "vorige najaar", verwijst naar de extreem natte herfstmaanden van 1917, waardoor het zaad in de modder is gaan rotten of de grond is dichtgeslagen.
- **Zoneronkruid:** Een typische, oude streekterm voor onkruid dat met name kiemt en welig tiert zodra de zon de open grond tussen de jonge gewassen begint op te warmen.

duitschers vrij groote overwinningen behaald, doch de geallieerden, alhoewel zeer in 't nauw, weren zich geducht, vooral de Franschen, in stand, de Engelschen en Amerikanen, is groote geworden. In ons land wordt de voedingkwestie steeds gevoeliger. Gebrek aan goede voeding doet zich reeds gevoelen aan mindere weerstand.

Alhoewel het koren zich vrij goed heeft gehouden, begint een en ander aan de droogte te lijden. De gras- en klaverlanden, werden, der en schraal. Bij de droogte is het steeds vrij koel. Den 16^{den} Juni kregen we een paar onweersbuien met wat regen. Ook de volgende dagen waren iets onzeker, doch regen van beteekenis kwam er niet, totdat we den 22sten een vrij erge onweersbui kregen, waarbij een flinke regenbui loskwam. Ook de volgende week bleef zeer koel en nattig.

Het koren heeft vrijwel geleden, vooral door den sterken N.W. wind. Sedert half Juni is het steeds drogend, met koele, soms sterke winden, en min of meer betrokken lucht. Het koren rijpt langzaam. Den 7^{den} Juni onweersbuien met veel regen. Koolzaad en gerst kon vanaf den 10 tot 15 Juni gesneden worden, alhoewel groenrijp. De kwaliteit is goed, doch weinig stroo. In de 3de week van Juli is het veel warmer geworden, hetgeen onweer ten gevolge heeft. Regen viel er echter zoo goed als niet.

Hadden de Duitschers opnieuw aangevallen en hadden ze zooveel succes, om eveneens over de Marne te trekken, evenals in 1914, opnieuw echter hebben de Franschen, met behulp van de Amerikanen, ze weer op den N. lijken oever teruggedreven, waarbij de eersten een geduchten tegenslag kregen. Vooraf gegaan was reeds een groote tegenslag der Oostenrijkers in Italië, waar ze over de Piave werd teruggedreven. Het gevolg is, dat de Centralen in de laatste dagen vrij zijn achteruitgegaan. De voedingstoestand in de middenrijken wordt onhoudbaar.

De 4de week van Juli bracht wel onweersbuien, plaatselijk veel regen. De eerste dagen van Augustus waren prachtig, koel en droog, totdat er den 11^{den} opnieuw onweersbuien loskwamen, die weer veel regen brachten. Tot den 3^{den} bleef het nattig. Hierop begon het te drogen en bleef het tot den 18^{den} prachtig weer. De dagen kon, kon er heel wat worden afgedaan. Gerst, rogge en een deel der erwten zijn binnen, terwijl de havers grootendeels gesneden zijn met de machiene. De jonge klavers staan uitstekend en kunnen extra veel weide geven, doch er is geen drinkwater. Het nieuwe koolzaad is gezaaid.

Op het oorlogsterrein gaat het nog geweldig te keer. De Duitsers worden nog steeds teruggedreven. Hunne kracht schijnt gebroken te zijn.

Historische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma beschrijft hier uiterst nauwkeurig het beslissende keerpunt van de Eerste Wereldoorlog in de zomer van 1918:

- **De Tweede Slag bij de Marne (juli 1918):** De auteur benoemt heel specifiek de mislukte Duitse poging om opnieuw de rivier de Marne over te steken (het laatste grote Duitse offensief). De tegenaanval van de Fransen en de vers gearriveerde Amerikaanse troepen dreef de Duitsers definitief terug. Dit luidde het begin in van het geallieerde Honderddagenoffensief.
- **Oostenrijkers aan de Piave:** Allersma doelt op de *Slag bij de Piave* (juni 1918), waar het Oostenrijks-Hongaarse leger een verpletterende nederlaag leed tegen het Italiaanse leger. Dit betekende effectief het einde van de militaire slagkracht van Oostenrijk-Hongarije.
- **De hongersnood in de Middenrijken:** De opmerking dat de voedingstoestand in Duitsland en Oostenrijk-Hongarije "onhoudbaar" werd, klopt historisch exact. Door de knellende Britse maritieme blokkade heerste er in de steden van de Centrale Mogelijkheden bittere honger, wat leidde tot massale stakingen en een naderende interne instorting.

Ook de volgende week bleef het prachtig droog weer. Gewoonlijk koele N. wind, afgewisseld met een enkelen keer Z. wind waarbij warm. Het zichten is nage-noeg afgelopen. Met den binder ging het prachtig, in 5 dagen werd 10 H.A. gezicht. De volgende week was veel ongunstiger. Bijna iederen dag buig, die soms veel regen gaven. Daar het nogal veel waaide uit het N., was het ook nog al spoedig weer droog, hoewel de helft van den tijd nog ingehaald kon worden[.] De week hierop de eerste dagen steeds onweersbuien. De laatste helft was prachtig, sterk drogend op den 6 en 7de Sept., zoodat we twee dagen van 't veld af konden dorschen. Den 8sten was het opnieuw weer zeer slecht. Dag aan dag vrij erge onweersbuien, met veel regen en hagel. Enkelen hebben de oogst binnen. Wij moeten nog 1009 mennen. Velen hebben nog heel wat buiten staan. De grond is erg nat, zoodat van ploegen al heel weinig meer terecht komt.

Op het oorlogsterrein gaat het geducht te keer. De Duitsers gaan steeds meer terug, hetgeen tengevolge heeft, dat de binnenlandsche toestand aldaar bedenkelijk wordt. Er schijnen tevens in Duitschland zoowel als Frankrijk stemmen op te gaan voor vrede. Achter de schermen wordt misschien daarnaar gestreefd. Er worden echter in de eerste dagen zware slagen verwacht. De geallieerden staan dicht voor de bekende Hindenburglinie.

Steeds blijft het slechte weer aanhouden. Vooral den 11, 12 en 13de Sept. 's avonds zwaar onweer met veel regen. Den 11^{den} brandt eene boerderij te Uitierte, den 12^{den} te den Dam, en 13^{den} tevens op een andere plaats. Den 14^{den} stormachtig met veel regen. Slechts een enkelen dag was het vervolgens goed weer. Overigens dag aan dag regen, onweer en wind. Alhoewel de oogst op den duur met groote moeite binnen is gekomen, zag men tot Oct. nog enkele perceelen tarwe, haver en boonen buiten staan, verder nog hooi, zaadbiet en stam-

boonen. Het zaaien is den 20sten Sept. begonnen, hier en daar. De grond is drassig en stijf. Door het slechte weer schiet het slecht op.

De Europeesche toestand is in de laatste 14 dagen betrekkelijk weinig veranderd. Wel schieten de geallieerden nog hier en daar wat op, doch tot eene beslissing is nog geen sprake. Het neemt echter niet weg dat de ontmoediging der centralen zeer ongunstig werkt. Oostenrijk stelt voor om over vrede te praten, doch Amerika heeft zoo spoedig mogelijk, zonder eenige voeling te hebben gehouden met Frankrijk en Engeland enz. geantwoord, dat ze zonder

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

- **De Hindenburglinie (september 1918):** Allersma merkt heel scherp op dat de geallieerde troepen de Hindenburglinie naderen. Dit was het reusachtige, diep gestaffelde Duitse verdedigingsstelsel aan het Westfront. Eind september 1918 slaagden de geallieerden er inderdaad in om deze linie definitief te doorbreken, wat de totale militaire ineenstorting van Duitsland bezegelde.
- **Boerderijbranden door blikseminslag:** De auteur noemt drie specifieke boerderijbranden kort achter elkaar (in Uitwierte en Appingedam/Dam) op 11, 12 en 13 september. Dit sluit direct aan op zijn meteorologische observatie van het "*zwaar onweer met veel regen*" in die exacte nachten.
- **Oostenrijks vredesvoorstel:** Allersma verwijst naar de formele diplomatieke nota die de Oostenrijks-Hongaarse regering op 14 september 1918 uitstuurde naar alle oorlogvoerende naties om een niet-bindende vredesconferentie te starten. Zoals de auteur correct schrijft, werd dit door de Amerikaanse president Woodrow Wilson vrijwel direct en resoluut afgewezen.
- **Mennen:** Een oude landbouwterm voor het met paard en wagen van het land naar de boerderij transporteren (inrijden) van de geoogste graanschoven.

beslissing geen vrede wil. Eene week later vraagt Bulgarije een wapenstilstand aan, waarop diens capitulatie volgt. Hierdoor wordt de toestand der Centralen vrijwel slechter, temeer omdat de Turken ook beginnen te wankelen, terwijl de Roemenen thans opnieuw het hoofd weer opsteken. Tevens wordt de toestand in Oostenrijk en ook in Duitschland steeds gespannender. Geweldig is de worsteling in België. Dag aan dag volgen de slagen elkaar op. De Duitschers worden steeds verder terug gedrongen, alhoewel zeer langzaam. Het is thans den 6^{den} October, de tijd dat de winter invalt is maar kort meer. Willen de geallieerden nog voordien tot eene beslissing komen, dan zullen er nog geweldige worstelingen moeten plaats vinden.

Het weer is nog altijd slecht. Steeds regen, het land glinstert van water. Er wordt slechts weinig gezaaid. De nieuwe klaver en graslanden staan er weelderig voor, maar alles wordt vertrapt. Sommigen brengen het vee reeds naar de stal. De week tot de 12^{den} Oct. was in den beginne mooi, zelfs drogend, zoodat vele late gewassen als boonen, zaadbieten, hooi enz. vrijgoed droog ingehaald konden worden. Den 11^{den} echter viel er weer zeer veel regen. Het is groeizaam, zoodat de eerst gezaaide perceelen reeds fleurig in de rijen staan.

De oorlog krijgt steeds meer eene andere wending. De centralen zijn op voorstel van Wilson tot onderhandelen bereid. De geallieerden schieten in den laatsten tijd flink op en zijn daardoor minder handelbaar. Door het steeds terugtrekken der duitsche legers in België komt ons land weer meer in gevaar. De verloven in het land van de daar aanwezige militairen worden ingetrokken, terwijl reeds weer sprake is van oproeping der oude lichten.

In den laatsten tijd is het weer iets beter geworden. Tot den 23sten Oct. steeds veel regen, doch later in de week tot den 26sten goed weer. Het bieten rooie schiet thans goed op.

Geweldige gebeurtenissen hebben er thans aan de grenzen plaats, waar deels nog de duitschers, deels de geallieerden de baas zijn. Vluchtende soldaten van beide partijen worden geïnterneerd, terwijl duizenden vluchtende burgers uit België en vooral Noord-Frankrijk over onze grenzen komen. Al deze menschen zijn loopende voor de trekkende duitsche legers aangejaagd en zijn er bij die reeds 6 weken onderweg zijn. Velen bezwijken van ontberingen.

Historische Context bij deze pagina

- **De ineenstorting van de Centralen (september/oktober 1918):** Allersma vat de geopolitieke domino-effecten feilloos samen. Bulgarije tekende op 29 september 1918 de Wapenstilstand van Saloniki en capituleerde. Dit sneed Duitsland en Oostenrijk-Hongarije af van het Ottomaanse Rijk (de Turken), dat inderdaad begon te wankelen en een maand later ook capituleerde.
- **Nederlandse mobilisatie en grensspanningen:** Door het geallieerde Eindoffensief in België werden de Duitse legers richting de Nederlandse grens gedrongen. Om de neutraliteit te bewaken en een gewapende grensoverschrijding te voorkomen, trok de Nederlandse regering de militaire verloven in.
- **De enorme vluchtelingenstroom:** De passage over de burgers die "6 weken onderweg zijn" beschrijft de herfst van 1918, toen honderdduizenden Franse en Belgische burgers door het oorlogsgeweld en de terugtrekkende Duitse troepen huis en haard moesten verlaten. Velen vluchtten in erbarmelijke omstandigheden richting het neutrale Nederland.

Den 25sten Oct. muiterij onder de soldaten in Harskamp bij Apeldoorn. Het kamp is voor een groot deel door vernieling en brand verwoest.

De laatste dagen van Oct. en begin Nov. bleef het weer vrij goed, alhoewel er den 6 Nov. weer vrij veel regen viel uit het Noorden. Het landwerk is grootendeels afge-loopen, behalve nog wat afgreppelen, enz.

De toestand der Centralen is thans hopeloos geworden, zoowel op het oorlogs-terrein als binnenlands. Oostenrijk-Hongarije is uit elkaar gevallen, en heeft de bolsjewiki aldaar zijn intrede uit Rusland reeds voorgoed gedaan, evenals in Duitsch-land. Moord en doodslag overal. Muitende soldaten schieten de officieren neer. Kronen vallen ineen. De Keizer van Oostenrijk wordt niet meer erkend; de bulgaarsche koning is weggejaagd; de duitsche Keizer en Kroonprins vluchtten den 9 Nov. en 12^{den}

Nov naar Nederland en hebben afstand gedaan van den troon en de aanspraak daarop moeten laten varen. De Keizer wordt geïnterneerd op het slot Amerongen. De Kroonprins neemt zijn intrek op het slot Medemblik en wordt 21sten Nov overgebracht op het eiland Wieringen. Op den 11^{den} Nov. wordt de wapenstilstand tusschen de Centralen en de geallieerden gesloten. De eersten zijn totaal verslagen, en moeten de zeer zware voorwaarden aannemen. De socialen hebben de regeering in Duitschland overgenomen. Feitelijk wilt het duitsche leger, doch het duitsche volk is verslagen. In ons land hevige bewegingen. Den 13^{den} Nov. wordt de vrijwillige landstorm opgeroepen. Alle niet revolutionairen worden verzocht zich aan te melden. Met ernst ziet men den komenden tijd tegemoet.

De heele week is het prachtig weer. De werkzaamheden zijn afgelopen. Den 16^{den} Nov. is het vorstig. Ook de volgende dagen zijn mooi herfstweer, alhoewel wat druilerig en vuil. De volgende dagen bijzonder kalm en zacht.

De politieke toestand is voor ons land weer vrijwel beter geworden. Het machtige, zeer flink georganiseerde duitsche Rijk is totaal in elkaar gestort. Het is zeer jammer voor het mooie land en voor ons land een ramp.

De laatste dagen van Nov. en heel December waren bijzonder kalm. Steeds een dampige zoele lucht, buitengewoon stil. Den 23sten viel er vrijwel regen, ook de volgende dagen nattig met nu en dan sterken wind. Onder deze omstandigheden verdween het oude jaar om met zachte zoele dagen het nieuwe jaar weer in te gaan.

President Wilson is uit Amerika in Frankrijk aangekomen ter bespreking der vrede-

Historische Context bij deze pagina

- **De opstand in de Harskamp (25 oktober 1918):** Allersma opent met een belangrijk nationaal incident. Door de jarenlange, saaie mobilisatie, de slechte voeding en het verloop van de oorlog sloeg de vlam in de pan onder Nederlandse militairen in de legerplaats Legerwacht Harskamp. Soldaten muteerden en staken barakken en kantines in brand.
- **De val van de Keizers en de vlucht naar Nederland:** De auteur beschrijft heel accuraat de historische dagen in november 1918. Keizer Wilhelm II vluchtte naar het neutrale Nederland. Hij verbleef eerst inderdaad op Kasteel Amerongen. Zijn zoon, de kroonprins, zat aanvankelijk korte tijd vast in Medemblik alvorens hij naar Wieringen werd verbannen.
- **"In ons land hevige bewegingen":** Dit verwijst naar de historische *Vergissing van Troelstra*. De socialistische leider Pieter Jelles Troelstra dacht in november 1918 dat ook in Nederland de revolutie zou uitbreken en eiste de macht op. Als reactie hierop mobiliseerde de regering de koningsgezinde burgerij en riep inderdaad de Vrijwillige Landstorm op om de orde te handhaven.

Den de geweldige stortregens na het zaaien in den herfst van 1917 is veel winterkoren verongelukt. Vele perceelen gerst, rogge vooral en ook tarwe zijn waardeveloos en moesten worden herzaaid. Koolzaad heeft in den winter veel geleden, vermoedelijk door de sneeuw, zoodat daarvan ook meer als de helft waardeeloos is en dus moesten worden omgeploegd. De roode klavers waren grootendeels alle verloren, deels doordat ze den vorigen zomer reeds door droogte waren mislukt, deels nog te zwak waren tegen den winter. Door den slechten aanslag

waren vele witte klavers eveneens onvoldoende. Door de droogte van het voorjaar tot in den zomer van 1918 heeft menig gewas weer geleden. Stroo kwam er weinig. 't Vlas bleef over 't geheel te kort. In vele perceelen vooral haver en ook boonen, zaadbieten enz. vertoonde zich luis. In sommige perceelen erwten vertoonde zich, als bijna ieder jaar, de St. Jansziekte. Later in den nazomer hebben de late gewassen als haver en zomertarwe geleden door de geweldige regens. De opbrengst van vele produkten als in 't bijzonder gerst, rogge en ook haver vallen dan ook erg tegen.

Door de regeeringsmaatregelen zijn verbouw van zaderije grootendeels verboden of door laag gestelde prijzen niet rendabel gemaakt. Van karwij, maanzaad, kanarie, vlas mag niet meer dan 40% verbouwd worden dan 't gemiddelde verbouwde in 1912-14-15. Bieten mogen 75% verbouwd worden. Van voederbieten is de prijs bepaald op f 13.- per 1000 K.G. te leveren aan „Ziela”. Deze maatregelen zijn genomen om het verbouwen van broodkoren, zooveel mogelijk in de hand te werken. Ook het verbouwen van grove tuin, vruchten, als pronkboonen, witte kool enz. is zeer beperkt. Alleen vroege aardappelen is toegestaan.

Als gevolg van het beperken van vooral vlas en bieten is er vrijwel minder werk. Voor het losse werkvolk is het dan ook geen gunstig jaar, temeer daar het weer ook niet gunstig voor hen is en de gewassen door gebrek aan kunstmest en ook veel tegenweer dun zijn gebleven. Veel is machinaal bewerkt, vooral in het zichten. In den herfst gaven de aardappelen, waarvan er vele zijn, nogal veel te doen, temeer daar het van de vele regens met de rooimachines niet wou opschieten. Het rooien van bieten en aardappelen was dan ook zeer laat (tot half Nov. zelf tot Dec.) afgelopen. Door het slechte weer was er ook slecht werkvolk voor te krijgen.

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

- **Oorlogsdistributie & Broodkoren (WWI):** Deze pagina legt haarscherp bloot hoe de Nederlandse overheid tijdens de Eerste Wereldoorlog via dwingende regelgeving ingreep in de landbouw. Om de nationale voedselvoorziening (het broodkoren) te garanderen, werd de teelt van lucratieve export- en luxegewassen zoals karwij, maanzaad en kanariezaad wettelijk aan banden gelegd (de zogeheten 40%-regel).
- **St. Jansziekte:** Een destijds veelvoorkomende schimmelziekte (vaak veroorzaakt door *Fusarium*) bij erwten. Rond Sint-Jan (24 juni) kleurden de door deze ziekte aangetaste planten plotseling geel en stierven ze voortijdig af.
- **"Ziela":** Dit verwijst naar de destijds zeer bekende coöperatieve spiritus- en gistfabriek *De Ziel* (onderdeel van de Centrale Suiker Maatschappij of gerelateerde verwerkers) waar boeren hun suiker- en voederbieten aan moesten leveren.

Evenals 't vorige jaar hadden de arbeiders weer eene sterke verhoging gevraagd nl. 40%, terwijl de boeren daarop niet wilden ingaan, en 20% meer aanboden. Daar geen van beide wilde toegeven, werd weer arbitrage als middel gebruikt, om tot overeenstemming te komen. Als arbiter trad op de Heer H. Welleman, burgemeester van Veendam, die het geschil heeft beslecht en ongeveer 30% verhoging uitsprak, vastgelegd in onderstaande uurloonen.

Periode	Mannen: 19 j.	Vrouwen: 18 j. en j.	Jongens: 18 j; 17 j; 16 j; 15 j; 14 j; 13 j.	Meisjes: 16 j; 15 j; 14 j; 13 j.
Van 12 Mei – 12 Juli	35 ct. p. uur	21 ct.	29; 25; 23; 20; 17; 14 ct.	17; 15; 13; 11 ct.
12 Juli – 12 Sept.	45 ct. "	25½ ct.	38; 34; 30; 26; 22; 17 ct.	22; 19; 17; 14 ct.
12 Sept. – 12 Nov.	37½ ct. "	22½ ct.	34; 30; 26; 22; 19; 15 ct.	20; 18; 15; 13 ct.
12 Nov. – 12 Maart	27½ ct. "	16½ ct.	22; 19; 16; 14; 11; 9 ct.	13; 11; 10; 8 ct.
12 Maart – 12 Mei	28½ ct. "	17½ ct.	25; 22; 20; 17; 15; 12 ct.	14; 13; 11; 10 ct.

Overwerk 50% meer.

Extra werk	Mannen	Vrouwen	Jongens (naar leeftijd)	Meisjes (naar leeftijd)
Oogst binnen halen per uur	5 ct.	3 ct.	5; 4; 4; 3; 3; 2; 2 ct.	3; 2; 2; 2; 1 ct. extra
Hooien	2½ ct.	2 ct.	2½; 2; 2; 2; 1½; 1; 1 ct.	2; 1½; 1; 1 ct. extra

Zichten, in daghuur 60 ct.; maaijen, 60 ct.; Binder, 35 ct.; Sloopgraven, 7 ct.
per uur boven gewoon daghuur; kunstmest strooien 5 ct. per 100 kg boven dagloon;
Stallenschoonen, mannen 5 ct., vrouwen 3 ct. per uur meer.

Hokken 12 schoven, per 100 hok f 1.30; machine schoven. f 2.60; vlasstokken 100 sch.
van 110 cm f 1.15; vlasschelden f 1.50 per 100 hok à 20 sch.; vlasrepelen, f 1.- per 100 kg.
Binden, per 100 hok x 12 sch. f 2.50; mach. schoven, f 4.20; banden leggen 12 ct. p. 100 h.
bnd.

Werktijd van 12 Maart tot 12 Nov. 10 uur. Oogst binnen halen, hooien, schaleven, 11 uur.
Vaste arbeiders genieten, bij ziekte 4 weken loon, Borrels zijn geheel afgeschaft.
Maanzaadwind is voor arbeiders vrij en bedraagt 11 u / 12 u. Gij geven dit jaar de vast-
gestelde loonregeling plus f 195.- voor aangenomen werk. Dienstjongens op eigen kost
van f 300.- (wanelingen) [?] tot f 500.- (middelsten) tot f 800.- (knechten). Meiden, op kost
van f 200.- (kindermeisjes) tot f 180.- (kamermeisjes) tot f 250.- (grootte meiden). Waren
de vastgestelde loonen 30% hooger dan 't vorige jaar. Met aangenomen werk was dat
niet het geval. Zichten, was lager dan 't vorige jaar, nl. van 25 tot 29 p. per H.A. Bieten-
rooien, was hooger er per H.A. tot f 125.- betaald. Ook dit jaar is behalve koolzaad 32 h.a.
pl.m. 25 h.l. erwten, weer alles machinaal gedorschen en geperst. Nl. 13000 h.l. koren;

84135 kg fabrieksstroo en 18795 kg voederstroo. Voor 't eerst zijn we bij eene coöperatieve stoomdorschmachine, opgericht te Warffum, aangesloten. Dat bij de speculatieve machine gedorschen h.h. kost 10 ct. p. mud zwaar koren, 8 ct. van gerst, 6 ct. haver tot 12 ct. enz.

Historische Context bij deze pagina

- **Burgemeester H. Welleman (arbiter):** Hendrik Welleman was destijds de markante burgemeester van Veendam en trad in de regio vaker op als onafhankelijk scheidsrechter bij grote arbeidsconflicten tussen landbouwbonden en landarbeiders.
- **"Borrels zijn geheel afgeschaft":** Een zeer belangrijk cultuurhistorisch detail. Tot diep in de 19e en vroege 20e eeuw was het in de Groningse landbouw vaste gewoonte dat arbeiders naast hun loon jenever ('borrels') kregen tijdens het zware werk op het land. Rond de Eerste Wereldoorlog werd dit gebruik, mede onder druk van de geheelonthoudersbeweging en de arbeidersbonden zelf, definitief uitgebannen in ruil voor betere uurloonen.
- **Coöperatieve stoomdorschmachine Warffum:** Allersma noteert hier de modernisering van het Groninger platteland. In plaats van individuele, dure 'speculatieve' loondorsers in te huren, sloegen de boeren in de regio Warffum in 1918 de handen ineen om coöperatief een stoommachine aan te schaffen, wat de dorschkosten aanzienlijk drukte.

Wintertarief is resp:

De prijzen van de produkten zijn alle wederom vastgesteld door de regeering.

Maximumprijzen van rogge f 17.- ; tarwe f ; gerst f 20.-; haver f 20; kanarie f 30.-; koolzaad f 40.-; erwten f 34; boonen f ; karwij f 41.-; maanzaad f 60.-; lijnzaad f 40.-, alles per 100 kg. Zaai koren ongeveer f 1.- per 100 kg meer. , bewaarloon wordt niet uitbetaald.

Aard-

appelen f 6.50 per 100 kg; Bieten f 13.- per 1000 kg (voederbiet) ; fabrieksbielen f 10.- ; knolrapen

f per 1000 kg. Later bij opheffing van „Ziela” zijn deze vijf f2.00 en worden, slikscht, van resp. voederbielen f 10.- en knollen, f 15.- . Stroo en hooi gaat alles over 't hoofdbureau en is de prijs van stroo f 45.- ; hooi f 80.- , eentestroo f 20.- . Mochten ook deze produkten vrij komen, dan worden deze prijzen veel hooger, want de voedselschaarste is enorm. Pulp wordt door de regeering genaast en aan fabrikanten toegeweze, voor 12 tot 25 ct. per kg, een van uit de schat gewogen. De prijzen van vele produkten worden zoodanig door de regeering gedrukt, dat ze niet meer loonende zijn, als b.v. zaderijen behalve koolzaad;

grove tuinvruchten behalve vroege aardappelen.

De prijzen van het vee, schapen, varkens en paarden zijn steeds hooger gelopen en bereikten eene ongekende hoogte, voor zoover ze niet door de regeering opgevorderd worden.

De maximum, slachtprijzen zijn voor koeien , ; varkens ; schapen f 1.80 p. paar. den f 0.90 per kg. Mindere kwaliteiten worden vrijwel lager betaald, 2de en 3de oloest 10 ct. p. lager.

Gebruiksvee is zeer duur. In 't voorjaar van f 500 tot 600, 's zomers en 's winters van f 700 tot f 1000 voor 1ste kwaliteit. In Dec. kwam slachtvee vrij en werden beste koeien

verkocht van f 1.20 tot f 1.40 per ½ kg. Koeien van over 1200 gulden zijn niet zeldzaam. Kalfvaarzen voorjaar f 300 tot f 350, 1ste soort, den volgenden winter f 700 tot f 500.- . Scha-

pen, in 't voorjaar als melkschapen tot f 100 en meer; later f 60 tot f 80 vette, fetschapen bij 50 tot 70 gulden; lammeren in Mei tot f 25.-; herfst f 30 tot f 35.-. De wolleschapen en lammeren worden in beslag genomen. Rammen, schapen en varkensvrij, dan gaat de prijs vooral van de varkens vrijzeker veel omhoog wegens de groote vetnood. Biggen braakten 's zomers op f 40 op later wegens gebrek aan voeder f 15 tot f 20.- . Loopvarkens f 80 tot f 120.- , vette varkens worden alle overgenomen, voor hoorver geen slachtvergunning voor eigen gemeste wordt toegestaan. Zware varkens kosten f 300 tot f 500.- . Smokkelvesschen, spek wordt met f 2.- tot f 4.- per ½ kg betaald. Paarden zijn zeer duur. Veulens van f 300 tot f 600. Enters f 400 tot f 800.- . Voljarige paarden, 1ste soort van f 1500 tot f 2000; gewone werkpaarden f 800 tot f 1200. Alles is binnenlandsche handel, want uitvoer is verboden, alhoewel veel wordt uitgesmokkeld.

Historische & Taalkundige Context bij deze pagina

- **De distributiewet en oorlogsschaarschte (1918):** Allersma schetst hier een indringend beeld van de economische noodtoestand in het laatste oorlogsjaar. Omdat Nederland door de geallieerde blokkade geen voedsel en veevoer meer kon importeren, hield de overheid via maximumprijzen en vorderingen ("over 't hoofdbureau") de regie strak in handen.
- **"De groote vetnood" en de zwarte markt:** Door de schaarste aan vetten en oliën schoten de prijzen voor varkens en spek omhoog. Allersma benoemt heel openlijk de illegale handel en de smokkelprijzen ("smokkelvesschen") die ver boven de door de regeering vastgestelde prijzen lagen.
- **"Biggen braakten":** Een specifiek, oud-Gronings landbouw-dialectwoord voor het plotseling en drastisch dalen of ineensstorten van de marktprijs. Omdat er door de oorlog geen veevoer ("gebrek aan voeder") meer te krijgen was, stortte de vraag naar jonge biggen in de zomer van 1918 volledig in.
- **Enters:** Een traditionele Nederlandse term voor jonge boerderijdieren (met name paarden of runderen) in hun tweede levensjaar (tussen de 12 en 24 maanden oud).

Gevogelte; eieren en boter zijn zeer duur. Jonge hanen f 2.50 tot f 3.-; eenden f ; ganzen f 10 tot f 14.- . Eieren en boter regeeringsprijs resp. 13 ct. en f 3.00 's zomers, 's winters f 4.- . Bijen, later bij handel brachten 25 tot 35 ct. per stuk op. Melk is eveneens door de regeering geregeld en kost fabrieksprijs van 12 tot 13 ct. consumptieprijs 's zomers 14 ct. 's winters 20 ct. per L.

Veepiekten, zijn, dit jaar, voor zoover bekend hier niet voorgekomen.

Buitengewone werkzaamheden worden, wegens de duren tijden, zoo weinig mogelijk verricht. 's Zomers is een, gedeelte van, de druipgoot zuidelijk van de schuur vernieuwd met een, gebruikte gegoten, goot. 's Herfst is een wagenschuur gemaakt met er boven, een, afgesloten, korenzolderpje aan 't einde voor de schaareshokken, waar een hoenderhok was afgetimmerd. Deze is thans overgebracht boven, een, varkenshok.

De verhooging der prijzen van landerijen is nog niet tot slaan gekomen. Wel bracht de wapenstilstand een oogenblik wat kalmte, doch spoedig herstelde dit

zich weer, alhoewel de grootste belangstelling iets achteruit gaat. Vooral de indruk die de revolutie in Duitschland maakt, werkt niet gunstig. Weliswaar is de poging eener staatsgreep in ons land mislukt, doch vooruitzichten zijn zoo, dat vele ingrijpende sociale wetten, als b.v. den 8-urigen werkdag met verhooging van loonen en dergelijke zullen, worden, ingevoerd. Er wordt niet veel verkocht en wat nog aangeboden, wordt is grootendeels minder goed en, vooral slecht land. Er zou veel meer verkocht worden, doch de geldcrisis weerhoudt dit. Land is of wordt altijd nogals wat veilige bezit beschouwd. De financieele wereld heeft den, menschen, de laatste jaren reeds zoo vele teleurstellingen gebracht, dat velen, het liever renteloos laten liggen, dan dat ze het op de beurs brengen. Zelfs de Ned. Staatsschulden moeten, met dwang en hooge rente loopen [?] gehouden worden. Gezien het buitenland is het staats-krediet zeer verzwakt. Daarom dan ook liever duur land nog maar gekocht, dat verloopt [?] niet, en daar komt bij dat de huurprijzen zoo hoog zijn, dat ze nog steeds een zeer hooge rente maken. Uit de hand verkocht de boerderij van C. Eelma, de Pieterbuurster busch 200 jm, zegt vrij f 5000.-; insgelijks van Wed. Ameing te Roodeschool tusschen, Bedum, Middelstum, voor vermoedelijk f 1700; van Wed. Siertsema op 't Ameland gem. Baflo voor f . De boerderij van Tijmens te Warffum (zuiderhorn) / 32.03.60 H.A. huur f 109.25 voor f 48800. Verhuurd werden, o.a. Wed. H. Allersma te Ostlerburen, ruim 37 h.a. f 2400.-; Wed. Duursema eveneens aldaar voor f 325; O. Hazekamp Westernieland f 265.-, allen, over 6 jaren, J. Torringa Zuurdijk 3 j f 265.- .

Noordpolder 20 Jan. 1919. H. Allersma

Historische Context bij deze pagina

- **De mislukte staatsgreep en de 8-urige werkdag:** Allersma reflecteert direct op de politieke aardverschuiving van november 1918. De socialistische leider Troelstra probeerde een revolutie te ontketen (de "*poging eener staatsgreep*"), die weliswaar mislukte, maar de dreiging dwong de regering tot snelle sociale concessies. Hiertoe behoorde de historische invoering van de wettelijke **achturige werkdag** in 1919.
- **Vlucht in tastbaar bezit (Land):** Door de economische chaos van de Eerste Wereldoorlog en de devaluatie van staatsobligaties en aandelen, verloren beleggers hun vertrouwen in de financiële markten ("*de geldcrisis*"). Men vluchtte massaal in tastbare activa. Landbouwgrond werd gezien als het ultieme "*veilige bezit*", waardoor de grond- en huurprijzen in Groningen naar recordhoogten stegen.
-